

CAPUT VIII.

De Pluviali, seu Cappa.

I. Sacrarum vestium instituta tractatio monet, ut de Pluviali quoque disceptemus. Pluvialis seu Cappae mention habetur apud priscos Scriptores tum ante, tum post annum Christi millesimum. Quandonam vero huic sacrae vesti, quam Cappam dixerunt antiqui, *Pluvialis* nomen inditum sit non tam facile est invenire. *Pluviale*, seu *Pluvialis* apud veteres quidem Scriptores vestis erat, quae totum hominem operiebat, et a pluvia tuebatur. Joannes Monachus in vita S. Odonis Abbatis Cluniacensis Lib. II. *Pallium Pluviale*, Wibertus in vita Leonis Papae IX. Cap. VIII. *Vestem Pluviale* vocant. Sed hi de veste communi, non vero sacra loquuntur, qualis est hodie *Cappa* in ministerio ecclesiastico, quae alio nomine appellatur *Pluviale*, quia olim pluviae tempore sumebatur, ut Ferrarius Lib. I. *De re vestiaria* cap. XXIX. suspicatur. Hinc emanasse inquit Joannes Cardinalis Bona Lib. I. *Rerum Liturgicarum*, cap. XXIV. num. XVII., ut a parte posteriore capituli tegumentum assutum haberet, quod caputum vocamus, cuius quaedam forma, seu vestigium in hodiernis Pluvialibus remansit.

II. Fuit autem *Cappa*, seu *Pluviale* non modo sacrorum ministrorum, sed peculiare, ut auctor est Honorius Augustodunensis *Gemmae Animae* cap. CCXXVII., etiam Cantorum in magnis solemnitatibus indumentum. Consuevit novum Romanum Pontificem Pluviali rubei coloris ab Archidiacono Romanae Ecclesiae indui, testatur Ceremoniale Gencii Camerarii, ubi de Summi Pontificis inauguratione agit: *Prior*, inquit, *Diaconorum ipsum de Pluviali rubeo ammantat, et eidem electo nomen imponit*. Gulielmus Durandus Lib. III. *Rationalis divinorum officiorum*, cap. I. num. XIII., vestimentum hujusmodi ita describit, et explicat: *Est etiam et alia vestis, quae Pluviale, vel Cappa vocatur, quae creditur a legali tunica mutua-*

ta. Unde sicut illa tintinnabulis, sic ista fimbriis insigitur, quae sunt labores hujus mundi sollicitudines. *Habet etiam caputum, quod est supernum gaudium. Prolixa est usque ad pedes, per quod perseverantia usque ad finem significatur*. Idem docet Honorius Augustodunensis in *Gemma Animae* Lib. I cap. CXXVII., et Hugo Guidardius Archiepiscopus Beneventanus in sua Synodo Provinciali, ubi siccillatim sacra indumenta recenset.

CAPUT IX.

De coloribus sacrarum vestium.

I. Colores indumentorum (1), quibus ex vetustissimo ritu Romana Ecclesia ultur, ex qua etiam ii colores ad ceteras Occidentis Ecclesias manarunt, quinque potissimum sunt, nimirum albus, rubeus, violaceus, viridis, et niger, ut omnes norunt, et usitator in divinis mysteriis est albus color. Totidem enumerat colores Innocentius III. Lib. I. cap. 65. quamvis nigrum confundere videatur cum violaceo. Color albus in re divina memoratur non semel a S. Hieronymo in Libris *adversus Pelagianos*, et *commentario in Ezechiel*, item a S. Gregorio Turonensi in *Historia Francorum*: *Cui (Sidonio) adseriebant, inquit, multi Sacerdotum in albis vestibus: et in Libro de Gloria Confessorum, ubi sermo est de dedicatione oratori sui: Erat autem Sacerdotum, ac Levitarum in albis vestibus non minimus chorus. Praeterea S. Isidorus in Orig. Lib. 19. cap. 22. Sacerdotalem vestem commemorat albam, cum quibusdam institis rubei coloris. A Graecis vero color albus αστρος est appellatus; de quo multa disserit vir doctus Vincentius Riccardus Clericus Regularis in Commentario ad orationem IX. S. Procli Archiepiscopi CPoltani, et deinde Cangius ad hoc verbum in *Glossario mediae et infimae Graecitatis*. Hinc etiam Latini Scriptores medii et inferioris aevi, sumpto a Graecis vocabulo, sa-*

(1) Georgi, *De Liturgia Romani Pontificis*. Liber II. cap. IX.

cras vestes materiae pretiosioris, et in candidum colore vergentes, *diaspras* vocarunt, et Galli *diaspreès* a colore jaspidis, vestes variegatas, et versicolores. Exempla aliquot habemus apud Cangium.

II. Proxime accedunt colori albo, *lacteus*, *niveus*, *candidus*, *vitreus*, *marmoreus*, *argenteus*, *flavus*, *palearis*, *bucceus*, *citrius*, a quo *citrinus*, et *diacitrinus*, *aureus*, *fulvus*, et alii hujusmodi, de quibus scitissime Julius Caesar Scaliger in *Libris de subtilitate contra Cardanum*. Istiusmodi autem omnia ferme nomina, sacris vestibus indita etiam reperimus, eaque ad album coloreum sacrum referimus. Paschalis Papae I. imago musiva in absida Ecclesiarum S. Caeciliae, S. Praxedis, et S. Mariae in Domnica aurei coloris planeta, limbis rubeis variegata, induita est. In sacrario monasterii Centulensis enumerabantur casulae galnae idest flavae. Basilius Macedo, et Leo Imperatores, datis litteris, vestem diacitrini coloris, aliaque munera Hadriano Papae II. miserunt. Ad haec, semiprisci aevi alia testimonia proferimus, quibus albus color, ~~aserrpos~~ dicitur. Enricus Imperator obtulit B. Benedicto pluviale diasprum cum listris auro textis. Victor III. moriens donavit B. Benedicto Planetas diaspras, deauratas quinque, et tres sine auro. Atque haec satis esse putas ad coloreum album adstruendum.

III. Album coloreum sequitur color rubeus, seu purpureus. Sed quoniam multiplex est iste color, ac variis nominibus in monumentis Ecclesiasticis effertur, ideo de purpurae speciebus aliqua sunt praemittenda. Nulli eruditorum non constat, triplex purpurae genus distingui ab Octavio Ferrario, ac a nonnullis, qui de re vestiaria, et de coloribus scripserunt, nempe coccineum, sive roseum, amethystinum, seu violaceum saturatum, conchylatum, scilicet irascenti mari simile, seu mavis caeruleum. Blatteus enim color uti censem Ferrarius, sumptus est aliquando ab inferioris aevi Scriptoribus pro purpureo. Ante Ferrarium egregia aliquot de coloribus vestium, et praesertim de purpureo adnotavit Vincentius Riccardus Clericus Regularis in commentariis ad oratio-

nes Procli CPolitani. Purpuram diversorum colorum fuisse observat laudatus Riccardus, scilicet punicei coloris, coccineam a coco gravi succo, chermes dicto, unde chermesinum. Quum autem purpura inter nobiliores vestes haberetur, hinc ea induti Imperatores, Caesares, ac Imperatorum filii ex utero matris egredientes purpura involuti. Memoratae porro Augustorum purpureae vestes, holoverae, seu oloverae dictae sunt, quod ex mera purpura, et puro murice, nulla alterius coloris permixtione, inficiebantur. Oloverum itaque privatis omnibus non modo gestare, sed vendere vetitum erat: qua de re titulus est in Theodosiano codice, et Justinianeo *de vestibus oloveris et auratis*. Licet enim Imperatoris Augusti severis legibus purpuram aliis divendi vetuerint, ad ornatum Ecclesiarum tamen eam dedicabant. Justinus Imperator, Hormisda Pontifice sedente, multa dona Romam misit, quae votorum gratia Beato Petro oblata sunt. In his pallia olovera blattea cum tabulis auro textis. Justinus Imperator, Joanne II. Romano Pontifice, obtulit dona Beato Petro, inter quae, Pallia olovera auro texta. At semipriscae aetatis Ecclesiastici Scriptores a Graecis vocem mutuantes, coloreum rubeum, seu roseum appellare maluerunt rhodinum, leuchordinum, rhodomelinum. His cognitis, ad ipsa vetustissima monumenta afferenda descendamus, quibus in Ecclesiae ornatu, ac in ipso Divino Sacrificio color rubeus, et purpureus demonstretur. S. Augustinus Anglorum Apostolus, Sacerdotio initiato S. Livino, ut auctor est Gorgellinus monachus in vita, dedit in ipsa dilecti discipuli ordinatione dulcissimum pignus, et memoriale perpetuae dilectionis suae, casulam videlicet purpuream gloriosi martyrii praesagam. Leo Ostiensis refert uxorem Roberti Guiscardi obtulisse Beato Benedicto planetam purpuream cum friso, et cum aquila de margaritis. Agnes Imperatrix post dedicationem Ecclesiae S. Benedicti in Monte Casino obtulit B. Benedicto varia munera, inter quae pluviales duos purpureos, pretiosissim auri listis ornatos. Longiora exempla inferiorum temporum consulto praetermittimus, ne taedio potius, quam oblectamento simus.

IV. Conjunctus adeo fuit antiquitus color violaceus cum colore nigro, ut pro uno et eodem ab Ecclesia Romana sumeretur in divinis officiis. Mos vetustissimus Ecclesiae fuit hujus violacei coloris inter sacra mysteria usurpandi, quamvis Protestantes novum quoque esse hunc colorem contendunt, irridentque Cardinalem Bellarminum, quod antiquissimos auctores ea de re non producat. Violacei coloris est casula S. Martini in Codice Rabani Mauri saeculo IX. scripto. Violacei item coloris est casula, aureis fimbriis exornata S. Calisti Papae in absida Basilicae S. Mariae transtiberinae. Nonnulla de violaceo, et violato colore panduntur in brevi notitia, seu descriptione indumentorum Fulconis Episcopi Tolosani, exarata A. S. 1231. Quartum inter colores sacros locum sibi vindicat color niger. Varia sunt apud veteres nomina, quae in hunc censem veniunt. Niger enim in summo suo fastigio, ater vocatur a Romanis, sin vero sit citra illud obscuritatis culmen, fuscum dixere. Suppare praeterea nigro putantur, lividus, cinereus, murinus a muribus et pramnus ab Indicia gemma, de qua Plinius, et est ater cum splendore. In usu sacro fuscus color obvius saepe est pro nigro, seu atro violaceo. Sane quidem in Romana Ecclesia, statis diebus, sacras vestes fusi, et nigri coloris adhibitas fuisse legimus, cuius rei testem damus Alcuinum, qui ubi de officio feriae VI. in parascve secundum Romanae Ecclesiae ritum verba facit. Diaconos ea die planetis fusci coloris indui consuevisse perhibet: *Pontifex autem, inquit, seu clerus, atque populus procedunt ad Ecclesiam. Interim vero egreditur Archidiaconus cum aliis Diaconibus de Sacrario, indutis scilicet planetis fuscis.* Verum, ne putemus hujus coloris usum in divinis officiis, aeo tantum Alcuini invectum esse, ejusque solo testimonio fulciri, musivi operis figurae, adhuc superstites in alma Urbe omnium matre, Alcuino vetustiores, hujus coloris antiquitatem oculis subjiciunt. Fusci coloris sunt planetae in musivis imaginibus Honori Romani Pontificis, ac alterius Romani Pontificis, quae in emicyclo absidae in D. Agnetis extra Urbem via No-

mentana adhuc visuntur. In vetustissima notitia eruta a Mabillonio ex codice Bibliothecae Thuaneae, inter S. Germani Parisiensis Antistitis vestes recensetur ejusdem S. Germani fuscana casula.

V. De fusco colore, ac ejus in Ecclesia Romana veterimo usu jam satis; ad castaneum nos convertamus, qui a fusco non est dissimilis. A colore corticis castaneae ita dictum putat Scaliger. Baronius item castaneum colorem de subobscura veste interpretatur, cui ultro accedit Gulielmus Peyeratius in *Antiquitatibus regiae Cappellae Regum Francorum*. S. Gregorii M. imago in absidula. S. Andreae ad clivum Scauri, prout a Johanne Diacono describitur, delineata erat cum planeta super dalmaticam coloris castanei. Planeta etiam Gordiani, coloris castanei fuit, ut ex eodem Johanne Diacono liquet.

VI. Quintum et postremum inter sacros colores, quibus semper in Divinis Officiis usa est Romana Ecclesia, locum obtinet color viridis. Alio etiam nomine effertur, siquidem prasinus saepe vocatur. De prasino colore apud veteres, et de prasina factione, quae et viridis, satis multa apud Josephum Laurentium de re vestiaria, et apud Vossium in *Etymologico*. Quapropter smaragdus gemma, quae viridem colorem praefert, prasinus, seu prasina appellatur. De prasinis gemmis passim mentio apud vulgarium Anastasium, cuius aliquot ea de re testimonia congerit Salmarius. Hujusmodi vocem rerum sacrarum scriptores semiprisci frequenter usurparunt ad viridem colorem designandum, licet eam aliquando corruerint; scripserunt enim dioprasium, diaprasium. Sanctus Ansgirus Abbas Fontanellensis, sub. A. D. 835. contulit Ecclesiae sui Monasterii varias casulas, inter quas viridis coloris tres. Hodoardus in *Historia Remensis Ecclesiae* tradit, Hincmarum Rhemensem Amalrico Turonensi Archiepiscopo in dilectionis signum misisse quaedam pretiosa ornamenta, casulam scilicet diaprasinam, et alia munuscula. Ex testamento Riculfi Episcopi Helenensis dirimus, relictos fuisse ab hoc Antistite casulas Episcopales optimas tres, unam diaprasiam. Apud Graecos usque

ad XIII. saeculum non plures quam duo colores fuerunt, albus, et rubeus; idcirco Theodoretus tamquam novum quiddam et inusitatum refert, Acacium Constantinopolitanum Patriarcham, ut dolorem suum declararet, quem ex Imperatoris Basilii edicto ceperat adversus Chalcedonensem Synodus, veste nigra se, Altare, et Patriarchalem Cathedram contexisse.

VII. Protestantes reponunt hanc in (1) vestibus Ecclesiasticis colorum varietatem non ex mysterio, sed ex donantum, seu etiam pictorum placito fluxisse, ac proinde novitatem Latinorum esse, antiquis penitus ignotam. Candidas vestes gloriam, majestatem, et puritatem significare nos docent, primo Salvator Dominus gloriose transfiguratus in Monte Thabor, cujus vestimenta facta sunt alba sicut nix. Angeli deinde, quos vidit Maria Magdalene in albis sedentes in Jesu Christi sepulchrum ex Joannis cap. 20. et duo viri quos in vestibus albis astitisse viderunt Apostoli, dum euntem in coelum Dominum intuerentur Act. cap. I. Seniores viginti quatuor quos circa Thronum Dei sedentes vidit Joannes in Apocalypsi, et hi erant circumamiciti vestimentis albis. Haec de albo colore, qui idcirco frequentissime a sacris Ecclesiae ministris usurpatur in re divina facienda, quod eos omnium maxime puris, et candidis mentibus, non secus ac Angeli, et Sancti in coelis qui amicti stolis albis assistunt ante Dominum, esse oporteat. Ita ergo, inquit Alcuinus de Div. offic. lib. 2. de celebratione Missae qui Corpus Christi in se recipere desiderat, per multas bonorum operum labores, et per mentis, et corporis puritatem debet se reddere mundum et candidum. Hinc passim in sacris color albus memoratus, hinc albis vestibus Neophyti post baptismum induiti, quo candor innocentiae per baptismum collatae ostenderetur; hinc ab Ecclesia Romana albus color adhibitus in sacrosanto Missae Sacrificio, teste Divo Hieronymo, ut significet gloriam, gaudium,

(1) Bona, Rerum Liturgicarum cum additamentis Roberti Sala. Lib. I. Cap. XXIV.

et innocentiam, ex eodem Hieronymo in Ezechielem et aliis Patribus. Color rubeus seu purpureus indicat dignitatis gradum aliis excellentiorem. Humano sanguini similis est, igneam refert naturam, atque ideo in variis solemnitatibus adhibetur, videlicet in festo Pentecostes propter Sancti Spiritus fervorem, qui in forma ignis descendit, et propter potestatis plenitudinem in igne significatam, et Apostolis datam. Item in festis S. Crucis, eo quod sanguine Redemptoris consecrata fuit, et Passionem illius indicat idem rubeus color. Apostolorum, et Martyrum propter Sanguinem Passionis, quem pro Salvatore fuderunt. Exceptus est ab istis Sanctus Joannes Evangelista, de quo tanquam de Virgine festum celebratur. Excepta pariter est conversio Divi Pauli, ad significantiam primam ejus Sanctitatem: Cathedra similiter Divi Petri, in qua inquit Innocentius III. veneramus Petrum tamquam Pontificem, a peccatoribus segregatum.

VIII. Violaceus color adhibetur in diebus afflictionis, et abstinentiae. Quare congruenter utitur Ecclesia violaceo colore ab Adventu ad Natalem Domini, et a Septuagesima usque ad Pascha. Similiter quatuor anni temporibus, Vigiliis, et Litanis, quae omnia cum sacro moeuro quadam celebrantur. In festo itidem Sanctorum Innocentium, quia eo die potissimum commemorat Ecclesia ploratum illum, et ululatum, de quo dicitur in Evangelio Matth. Cap. II. *Vox in Rhama audita est, ploratus, et ululatus multus: Rachel plorans filios suos.* Color niger propriissimus mortis color apud omnes, atque in Ecclesia Romana, et olim ab Orientali diebus moestitiae, et abstinentiae usitatus. Viridi colore utitur Ecclesia diebus Dominicis minus solemuibus, ut vireat Dei gratia in mentibus fidelium, nec marcescat unquam in eis affectus virtutis atque iustitiae; sed vigeat semper, et floreat in iis perfectae puritatis amor, impuritatis horror, et sincerae devotionis cultus. Celebriores porro Auctores qui de hujusmodi Ecclesiasticis coloribus disserunt, sunt Innocentius III., de mysteriis Missae lib. I. cap. 65.; Joannes Bocardus, in ordine Missae; Gullielmus Durandus, in Ratio-

nali Divinorum officiorum Lib. 5. cap. 18 §. 6.; Joseph Vicecomes, de Missae apparatu Lib. 1. cap. 12.; Andreas Saussayus, in sua Panoplia Clericali part. 2. Lib. 4. cap. 6. art. 4. § 1. et 2.; Bartholomaeus Piazza, in suo Tractatu italice exarato sub hoc titulo: *L'Iride sacra*.

CAPUT X.

De Birreto.

I. Birretum a birro diminutivum est (1), et sicuti birrus humerorum simul, et brachiorum tegumentum dicitur, ita birretum capitum tantum. Romae, ut in plerisque aliis Ecclesiis, nono saeculo Birreti nullus erat usus. Amictu enim caput obnubebant, et cum Missam inciperent, illum, quemadmodum nunc Mendicantium Ordinum Religiosi, in humeros rejiciebant. Quando autem Birreti, seu quadrati pilei usus apud Clerum in Ecclesia, et extra Altare pro communi capitum operimento, itemque apud Ecclesiae ministros ad sacrum aliquod exercitium adhiberi coepit, incomptum est. Illud non est praetereundum, pileolis usos esse antiquitus Ecclesiasticos viros in modum Camauri, quorum figuram in pluribus templis Romae observare licet.

II. Birretum porro, quod nunc quadratum, ab origine rotundum erat. Galli vulgo Bonnetum appellantur a panno ex quo conficitur. Processu temporis e rotundo in quadratum evasit, uti et nunc gestant Clerici Germani, Galli, et Hispani. Soli Itali uno submisso angulo, tres reliquos ad honorem SS. Trinitatis elevant, et ut species ac figura crucis servetur. Hoc clericale capitum tegumentum violaceum erat, fuit postea coloris nigri.

(1) Raynaudus, *De Pileo et ceteris capitum tegminibus*, Sect. XIV,

CAPUT XI.

De Calicibus et Patenis.

I. Primum locum inter sacra (1) ministeria jure sibi vindicant Calices, quos Optatus Lib. VI. cap. 11. Christi Sanguinis portatores esse dixit. Continent enim ipsum Christi Domini vivificum sanguinem, ideo principe loco recensendi sunt. Ecclesia Catholica igitur exemplo Redemptoris edocta, qui in Calice suum sanguinem consecravit, Calicibus ad ipsam consecrationem peragendam, et ad Sanguinem Jesu Christi distribuendum, semper usa est. Calices quidem ab Apostolis adhibitos in consecratione, ac distributione Sanguinis Christi, apertissime testatur Paulus in Epistola prima ad Corinthios cap. X. vers. 16. *Calix benedictionis, cui benedicimus, nonne communicatio sanguinis Christi est?* Testantur et antiquissimi Patres, quibus et posteriores adstipulantur. Itaque non abs re in primis arbitramur, varia sacri Calicis nomina explicare. Appellatus est enim *vas Dominicum* a Concilio Arelatensi Cau. XIII. Conciliorum t. 1. p. 4416. A.D. 314. sacros Calices, *vasa Dominicana* nominavit S. Athanasius *Apologia I. contra Arianos* num. 44. tom. 1. pag. 433. Novae editionis, *poculum mysticum*, Ambrosius *De officiis Lib. II. cap. XXVIII.* Item *poculum mysticum, et vasa Sacramentorum*, ea vasa dixit, in quibus Christi corpus et sanguinis conficitur: et Synesius Cyrenes Episcopus in *Castastasi* pag. 301. *mystica vasa*.

II. In Ecclesiae primordiis, vitreis Calicibus Christi sanguinem consecratum, atque dispensatum fuisse, rerum sacrarum Scriptores praestantissimi tradiderunt. Hos inter magnus Baronius in notis ad *Martyrologium die VII. Augusti*. Verum haec de Calicibus vitreis non ita accipienda esse monet ipse Baronius, ut apud omnes promi-

(1) Georgi, *De Liturgia Romani Pontificis. Disquisitiones de sacro Ministerio*. Cap. III.